

1 Todistustaakka

1.1 Mitkä ovat todistustaakkasäännöt?

Todistustaakka seuraa nk. väittämistaakasta, joka määräytyy periaatteessa sen oikeusnormin mukaan, jonka nojalla tiettyä oikeutta haetaan tuomioistuimessa. Väittämistaakalla tarkoitetaan asianosaisen velvollisuutta vedota tosiseikkoihin, jotta nämä voidaan ottaa huomioon yksittäisessä tapauksessa. Tšekin siviiliprosessilain mukaan jokaisen asianosaisen on esitettävä väitteensä tueksi tarvittavat todisteet, ja tätä velvollisuutta kutsutaan todistustaakaksi. Yleisesti voidaan siis sanoa, että todistustaakka on jokaisella, joka esittää väitteen, mikäli kyseisellä väitteellä on merkitystä tapauksen kannalta.

Väittämis- ja todistustaakka sitovat jokaista asianosaista. Jos tosiseikat, joihin asianosainen vetoaa, ja esitetyt todisteet ovat puutteellisia, tuomioistuin on velvollinen ilmoittamaan tästä asianosaiselle.

Jos tuomioistuin katsoo, ettei riita-asioissa toistaiseksi ole näytetty toteen tosiseikkoja, joihin jokin asianosainen vetoaa, sen on ilmoitettava asianosaiselle, että tämän on esitettävä väitteensä tueksi todisteet ja että jos asianosainen ei täytä tätä velvollisuutta, hän voi tämän seurauksena hävitä jutun.

Tuomioistuimella on velvollisuus ilmoittaa tästä kuitenkin vain istuntojen yhteydessä, ei kirjallisessa muodossa (esim. haasteissa).

1.2 Onko olemassa sääntöjä, joiden nojalla tiettyjä tosiseikkoja pidetään sellaisina, ettei niiden toteen näyttäminen ole tarpeen? Millaisissa tapauksissa?

Onko tiettyjen olettamusten kumoaminen mahdollista esittämällä vastatodistelua?

Toteen ei tarvitse näyttää yleiseen tietämykseen kuuluvia tosiseikkoja (jotka ovat tunnettuja laajalle ihmisjoukolla tietyssä paikassa tiettyyn aikaan) eikä tosiseikkoja, jotka tuomioistuin jo tuntee toimintansa vuoksi. Toteen ei myöskään tarvitse näyttää Tšekin lakikokoelmassa (*Sbírka zákonů*) julkaistuja tai ilmoitettuja säädöksiä. Ulkomaisen lain sisältöön tuomioistuin voi perehtyä joko itse tai pyytämällä oikeusministeriön lausuntoa, asiantuntijalausuntoa tai kansainvälisten sopimusten mukaista oikeusapua. Kaikki nämä tosiseikat voidaan kumota esittämällä todistelua.

Eräiden tosiseikkojen osalta voidaan säätää olettamista (legaalinen presumptio). Olettamat voivat olla joko kumottavissa olevia olettamia, jotka voidaan syrjäyttää esittämällä vastatodistelua, tai poikkeuksellisesti tapauksissa kumoamattomia olettamia. Kumottavissa olevien olettamien osalta tuomioistuin katsoo tosiseikan toteen näytetyksi, jos yksikään asianosainen ei esitä todistelua, joka kumoaisi olettamien ja näyttäisi näin toteen vastaväitteen riita-asian käsittelyssä. Jotkin kumottavissa olevat olettamien voidaan kumota vain laissa säädetyn määräajan kuluessa.

Tuomioistuinta sitovat toimivaltaisten viranomaisten päätökset siitä, että on tehty rikos, rikkomus tai hallintorikkomus, josta voidaan rangaista lain nimenomaisen säännöksen nojalla, sekä päätökset siitä, kuka rikkoja on, samoin kuin päätökset henkilöoikeudellisesta asemasta. Tuomioistuinta ei kuitenkaan sido päätös siitä, että lakia on rikottu, eikä päätös siitä, kuka lakia rikkoi, jos kyseinen päätös tehtiin nopeutetussa menettelyssä. Muut rikostuomioon tai hallintorikkomusta koskevaan päätökseen sisältyvät tuomiolauselmat eivät sido tuomioistuinta.

Kumottavissa olevien olettamien erikoisluokan muodostavat tosiseikat, joihin vedotaan väitettäessä, että asianosainen on joutunut suoran tai epäsuoran syrjinnän kohteeksi sukupuolen, rodun, uskonnon tai muun syyn takia. Todistustaakka on tällöin vastapuolella, jonka on näytettävä toteen, ettei asianosaista ole syrjitty.

Tšekin tuomioistuinten tai muiden valtion viranomaisten toimivaltuuksiensa rajoissa hyväksymät asiakirjat ja lakisääteisesti julkisiksi julistetut asiakirjat ovat itsessään vahvistus siitä, että kyseessä on asiakirjan antaneen viranomaisen määräys tai lausuma (jollei toisin todisteta), sekä näissä asiakirjoissa todennettujen tai vahvistettujen tosiseikkojen todenperäisyydestä. Jos on kyse tosiseikoista, jotka näytetään toteen julkisilla asiakirjoilla, todistustaakka on sillä, joka haluaa riitauttaa niiden luotettavuuden. Jos on kyse yksityisistä asiakirjoista, todistustaakka on sillä, joka vetoaa niihin. Jos asianosainen esittää väitteensä tueksi yksityisen asiakirjan ja vastapuoli kiistää sen luotettavuuden tai paikkansapitävyyden, todistustaakka siirtyy takaisin sille riita-asian asianosaiselle, joka esitti kyseisen todistelun. Asianosaisen on tällöin näytettävä väitteensä toteen muilla keinoin.

Asianosaisten keskenään identtisiä väitteitä ei pääsääntöisesti tarvitse näyttää toteen, ja tuomioistuin katsoo ne hyväksytyiksi tosiseikoiksi.

1.3 Missä määrin oikeuden on vakuuttava jostakin tosiseikasta voidakseen perustaa tuomionsa tällaisen tosiseikan olemassaoloon?

Oikeudenkäynnissä sovelletaan vapaan todistusharkinnan periaatetta, toisin sanoen laki ei määrää tarkkoja rajoja sille, milloin tuomioistuimen on pidettävä tiettyä tosiseikkaa toteen näytettynä ja milloin ei. Siviiliprosessilaissa säädetään, että tuomioistuin voi vapaasti harkita todisteiden todistusarvoa, jokaisen todisteiden erikseen ja kaikkien todisteiden todistusarvoa niiden keskinäisessä yhteydessä, ja että tuomioistuimen on otettava asianmukaisesti huomioon kaikki oikeusmenettelyssä esille tulevat seikat, muiden muassa asianosaisten esittämät seikat.

Tuomioistuin perustaa päätöksensä päätelmiinsä. Päätelmät koostuvat toteamuksista, joihin ei liity perusteltuja tai legitimejä epäilyksiä.

Yleisesti pätee, että jos todistusharkinta johtaa siihen päätelmään, ettei väitettyjen seikkojen totuudenmukaisuutta voida vahvistaa eikä kiistää, tuomioistuimen päätös on epäedullinen sen asianosaisen kannalta, jonka väitteet oli määrä näyttää toteen.

2 Todisteiden vastaanottaminen

2.1 Edellyttääkö todisteiden vastaanottaminen aina asianosaisen pyyntöä, vai voiko tuomari tietyissä tapauksissa hankkia todisteita oma-aloitteisesti?

Riita-asian käsittelyssä pätee yleisesti, että tuomioistuin tutkii vain esitetyt todisteet. Tuomioistuin voi kuitenkin päättää, ettei se ota vastaan tiettyä todistelua, pääsääntöisesti silloin, jos se pitää kyseistä tosiseikkaa jo toteen näytettynä. Tuomioistuin voi ottaa vastaan myös muita todisteita kuin asianosaisten esittämiä, jos niitä tarvitaan tosiseikkojen arviointiin ja ne johtuvat asiakirjojen sisällöstä. Jos asianosaiset eivät yksilöi tarvittavia todisteita näyttääkseen toteen vaatimuksensa, tuomioistuin selvittää tosiseikat vastaanotettujen todisteiden perusteella. Tuomioistuin voi myös katsoa asianosaisten keskenään identtiset väitteet hyväksytyiksi tosiseikoiksi.

Sitä vastoin oikeudenkäynneissä, jotka eivät koske riita-asiaa – ja jotka voidaan panna vireille ilman kannetta – sekä eräissä muissa menettelyissä tuomioistuin on velvollinen ottamaan vastaan myös muita kuin asianosaisten esittämiä tosiseikkojen arviointiin tarvittavia todisteita.

2.2 Mitä seuraa sen jälkeen, kun asianosaisen pyyntö todisteiden vastaanottamisesta on hyväksytty?

Tuomioistuin vastaanottaa todisteet oikeuden istunnossa. Tarvittaessa jotain toista tuomioistuinta voidaan pyytää ottamaan todisteet vastaan tai oikeuden puheenjohtaja voi oikeuden suostumuksella ottaa todistelun vastaan istuntosaliin ulkopuolella (riippuen myös siitä, minkä tyyppisestä todistusaineistosta on kyse). Asianosaisilla on oikeus olla läsnä, kun todisteita otetaan vastaan. Tulokset on aina annettava tiedoksi istunnon jälkeen. Asianosaisilla on oikeus antaa lausuntonsa kaikista vastaanotetuista todisteista.

2.3 Millaisissa tapauksissa oikeus voi evätä asianosaisen esittämän pyynnön todisteiden vastaanottamisesta?

Tuomioistuimen harkintavallassa on, mitkä todisteet se ottaa vastaan. Tuomioistuimen päätös olla ottamatta vastaan yksittäistä esitettyä todistetta on perusteltava asianmukaisesti. Yleisesti voidaan sanoa, että tuomioistuin ei ota vastaan todisteita, jotka eivät sen näkemyksen mukaan voi edesauttaa asian selvittämistä (jolloin tarkoituksena on estää turhien todisteiden vastaanottaminen). Tuomioistuin ei myöskään ota vastaan todistelua, joka aiheuttaisi riita-asian kohteeseen nähden kohtuuttomia kustannuksia. Todistelua ei oteta vastaan myöskään tapauksissa, joissa riita-asian kohteena olevan vaateen määrä ei voida lainkaan määrittää. Jotta tuomioistuin voisi arvioida yksiselitteisesti, mitä todistelua se ottaa vastaan, asianosaiset ovat velvollisia esittämään sen konkreettisesti – toisin sanoen nimeämään todistajat ja antamaan muut tunnistetiedot sekä ilmoittamaan, mistä väitteistä todistaja antaa lausuntonsa. Asianosaisten on myös täsmennettävä kirjallinen todistusaineisto ja rajattava ne kysymykset, joista asiantuntijan on määrä antaa lausuntonsa.

2.4 Mitä erilaisia todistelukeinoja on olemassa?

Todistelun voidaan käyttää kaikkia keinoja, joiden avulla tapauksen tosiseikasto voidaan selvittää. Tätä varten voidaan käyttää erityisesti todistajien kuulemista, asiantuntijalausuntoja, viranomaisen, luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden selvityksiä ja lausuntoja, notaari- ja ulosottoasiakirjoja sekä muita asiakirjoja, katselmuksia ja asianosaisten kuulemista.

2.5 Millä tavoin todisteita voidaan ottaa vastaan todistajilta? Tapahtuuko se eri tavoin kuin todisteiden vastaanottaminen asiantuntijoilta? Mitä sääntöjä sovelletaan kirjallisiin todistajanlausuntoihin ja asiantuntijalausuntoihin?

Jokainen luonnollinen henkilö, joka ei ole oikeudenkäynnin asianosainen, on velvollinen kutsusta saapumaan oikeuteen ja antamaan todistajanlausunnon. Todistaja antaa lausunnon siitä, mitä hän itse koki ja havaitsi. Hänen on annettava lausuntonsa totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta. Todistaja voi kieltäytyä todistamasta vain siinä tapauksessa, että hän todistamisellaan aiheuttaisi itselleen tai omaiselleen rikossyyteuhan. Tuomioistuin päättää, onko kieltäytyminen perusteltu. Todistajan kuulemisen alussa määritetään hänen henkilöllisyytensä ja olosuhteet, jotka voivat vaikuttaa hänen uskottavuuteensa. Niin ikään todistajalle on kerrottava todistajanlausunnon merkitys, hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä väärän lausunnon rikosseuraamukset. Oikeuden puheenjohtaja (tuomari) pyytää todistajaa antamaan johdonmukaisen kuvauksen kaikesta, mitä hän tietää kuulemisen aiheesta. Tuomari esittää hänelle sitten kysymyksiä lausunnon täydentämiseksi ja selventämiseksi. Kysymyksiä voivat esittää lisäksi oikeuden jäsenet ja oikeuden puheenjohtajan suostumuksella myös asianosaiset ja asiantuntijat.

Todistelun vastaanottaminen asiantuntijoilta eroaa tästä menettelystä lähinnä siksi, että asiantuntija useimmiten laatii kirjallisen asiantuntijalausunnon, minkä lisäksi hän yleensä antaa siihen liittyvän suullisen lausunnon. Todisteita hankitaan asiantuntijalausunnon muodossa silloin, kun tosiseikaston arvioimiseksi tarvitaan erityisasiantuntemusta. Asiantuntijalausunnossa on kolme osaa: selvitys, jossa asiantuntija kuvaa tutkimansa seikat, arviointi, joka sisältää tekijän asiantuntija-arvion (päätelemät), sekä asiantuntijalauseke. Asiantuntija antaa lausuntonsa pääsääntöisesti tuomioistuimen määrittämistä yksittäisistä kysymyksistä, jollei lausunto ole suoraan alisteinen lain vaatimuksille (erityisesti yhtiöoikeuden alalla). Asiantuntijat nimeää tuomioistuin henkilöistä, jotka on rekisteröity (alueloikeuksien ylläpitämään) asiantuntijoiden ja tulkkien rekisteriin. Asiantuntijoille maksetaan asiantuntija-arvion tai asiantuntijalausunnon laatimisesta rahallinen korvaus, jos tästä säädetään lainsäädännössä.

Oikeuden puheenjohtaja voi määrätä asianosaisen tai muun henkilön asiantuntijan kuultavaksi, esittämään asiantuntijalle tarvittavat esineet ja tarvittavat selvitykset, käymään lääkärintarkastuksessa tai verikokeessa tai tekemään jotain tai suostumaan johonkin, jos se on tarpeen asiantuntijalausunnon antamiseksi.

Asiantuntijalausunnon voi antaa myös menettelyn osapuoli. Jos menettelyn osapuolen antama asiantuntijalausunto täyttää kaikki laissa säädetyt edellytykset ja sisältää lausekkeen, jossa asiantuntija ilmoittaa olevansa tietoinen tarkoituksellisesti väärän asiantuntijalausunnon seurauksista, kyseinen todistelu otetaan vastaan kuin kyseessä olisi tuomioistuimen pyytämä asiantuntijalausunto. Tuomioistuin antaa asiantuntijalle, jolta jokin osapuolista on pyytänyt asiantuntijalausuntoa, mahdollisuuden tutustua asiakirjoihin tai muulla tavoin perehtyä asiantuntijalausunnon laatimiseksi tarvittaviin tietoihin.

Todistaja antaa lausunnon välittömästi havaitsemistaan seikoista ja asiantuntija vain niiltä osin kuin todistusharkinta riippuu erityisasiantuntemuksesta. Tuomioistuin ei arvioi asiantuntijan päätelmien paikkansapitävyyttä. Tuomioistuin arvioi lausunnon vakuuttavuuden ottaen huomioon sen täydellisyyden toimeksiantoon nähden, sisäisen johdonmukaisuuden sekä sen, miten se sopii yhteen muiden vastaanotettujen todisteiden kanssa.

Kirjallinen todistusaineisto otetaan vastaan siten, että oikeuden puheenjohtaja lukee sen kokonaan tai osittain istunnossa tai antaa tiedoksi sen sisällön. Oikeuden puheenjohtaja voi lisäksi määrätä sen, jolla on hallussaan todisteeksi tarvittava asiakirja, esittämään tämän asiakirjan. Tuomioistuin voi myös hankkia todisteeksi tarvittavan asiakirjan itse toiselta tuomioistuimelta, viranomaiselta tai oikeushenkilöltä.

2.6 Onko joillakin todistelukeinoilla suurempi painoarvo kuin toisilla?

Todistelukeinoille ei ole määrätty tärkeysjärjestystä. Joitakin todistelukeinoja voidaan kuitenkin käyttää vasta sitten kun lain vaatimia keinoja on mahdotonta soveltaa (pääsääntöisesti on kyse erilaisista kirjallisissa muodossa olevista todisteista – vain jos ne on esimerkiksi tuhottu, voidaan hankkia todisteita muulla tavoin, kuten kuulustelemalla todistajia jne.) Todisteiden hankkiminen kuulustelemalla asianosaista hänen väitteistään voidaan riita-asioissa määrätä vain siinä tapauksessa, että kyseistä tosiseikkaa ei voida näyttää toteen muulla keinoin (lukuun ottamatta asianosaisen suostumista kuulusteluun). Muilla todisteilla on siksi parempi todistusarvo.

2.7 Onko tiettyjen tosiseikastojen todistaminen sidottu määrätynlaiseen todistelumenettelyyn?

Joissain tapauksissa laki määrää, mitä todistelua on esitettävä. Tämä riippuu riita-asian luonteesta (esim. avioliittolupaa koskevassa asiassa on kuultava kumpaakin kihlakumppania).

Tietty tosiseikat voidaan näyttää toteen vain tarkoin määrätyn keinoin. Esimerkiksi vekseliä tai sekkiä koskeva lunastusmääräys voidaan antaa vain, jos esitetään alkuperäinen vekseli, vekselin lunastuspäätös tai muu asiakirja. Päätöksen täytäntöönpanomääräys voidaan antaa vain esittämällä lainvoimainen päätös, ulosottoperuste tms.

Eräiden velvollisuuksien tai (erityisesti kiinteistöjä koskevien) esineoikeuksien syntyminen edellyttää lain mukaan kirjallista sopimusta, joten myös todisteiden on oltava tämän vaatimuksen mukaisia.

2.8 Velvoittaako laki todistajat todistamaan?

Kyllä, jokaisella on lakisääteinen velvollisuus saapua kutsusta oikeuteen ja antaa todistajanlausunto. Todistajaa ei voi edustaa kukaan toinen henkilö tässä tehtävässä. Todistajalla, joka täyttää todistusvelvollisuutensa, on oikeus korvauksiin (kulu- ja ansionmenetykskorvauksiin).

2.9 Millaisissa tilanteissa todistajat voivat kieltäytyä todistamasta?

Todistaja voi kieltäytyä todistamasta vain siinä tapauksessa, että hän todistamisellaan aiheuttaisi itselleen tai omaiselleen rikossyyteuhan. Tuomioistuin päättää, onko kieltäytyminen perusteltu. Tuomioistuimen on myös kunnioitettava todistajan salassapito- tai vaitiolovelvollisuutta erityisen luottamuksellisten tietojen suoja koskevan lainsäädännön tai muiden lakisääteisten tai valtion tunnustamien vaitiolovelvollisuuksien mukaisesti (esim. potilaan terveystietoja koskeva lääkärin vaitiolovelvollisuus tai pankkisalaisuus). Tällöin kuuleminen on mahdollinen ainoastaan, jos toimivaltainen viranomainen tai se, jonka etua vaitiolovelvoite suoja, on vapauttanut kuultavan henkilön tästä velvollisuudesta.

2.10 Voidaanko todistamisesta kieltäytyvää henkilöä rangaista tai pakottaa hänet todistamaan?

Todistaja voidaan pakottaa todistamaan noutamalla hänen oikeuteen (Tšekin poliisin toimesta) tai ääritapauksessa määräämällä prosessuaalinen sakko.

2.11 Onko olemassa henkilöryhmiä, joita ei voida kuulla todistajina?

Yleisesti ottaen ei ole henkilöryhmiä, joita ei voida kuulla todistajina. Pikemminkin on määritelty joukko olosuhteita, joissa tiettyjä henkilöitä ei voida kuulla todistajina (ks. vastaus kysymykseen 2.9).

2.12 Mikä on tuomarin ja asianosaisten asema todistajainkuulustelussa? Millä edellytyksillä todistajaa voidaan kuulla käyttämällä hyväksi erilaisia teknisiä apuneuvoja, kuten videoneuvottelua?

Vain tuomarilla (oikeuden puheenjohtajalla) on oikeus kuulustella todistajaa, ja hän johtaa kuulustelua. Muut oikeuden jäsenet sekä asianosaiset tai asiantuntijat voivat esittää todistajalle kysymyksiä vain oikeuden puheenjohtajan luvalla. Oikeuden puheenjohtaja voi kieltäytyä hyväksymästä kysymystä, joka on esimerkiksi johdattelua tai harhaanjohtavaa tai joka ei ole sovelias tai tarkoituksenmukainen.

Uuden teknologian, kuten videokonferenssien, käyttö todistajien etäkuulemiseen on tällä hetkellä sallittua niissä tuomioistuimissa, joilla on sitä varten tarvittavat tekniset edellytykset.

3 Näytön arviointi

3.1 Estääkö se, että todiste on hankittu lainvastaisin keinoin, tuomioistuinta ottamasta todistetta huomioon tuomiossa?

Kyllä. Jos asianosainen esittää väitteensä tueksi todisteen, joka on saatu tai joka on hankittu yleisesti sitovan lainsäädännön vastaisesti ja jonka saamisen tai hankkimisen yhteydessä on rikottu toisen luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön oikeuksia, tuomioistuin ei ota vastaan kyseistä todistetta.

3.2 Käykö lausumani todisteesta ollessani itse asianosaisena asiassa?

Tuomioistuin voi päättää todisteiden hankkimisesta kuulustelemalla asianosaisia, jos kyseistä tosiseikkaa ei voida näyttää toteen muulla keinoin ja jos kuultava asianosainen suostuu tähän. Tämä sääntö ei päde oikeudenkäynneissä, jotka eivät koske riita-asiaa – ja jotka voidaan panna vireille ilman kannetta (ks. kohta 2.1) – eikä avioeromenettelyssä tai parisuhteen purkamista, mitätöintiä tai pätemättömäksi julistamista koskevissa menettelyissä. Todistelukeinona voidaan pitää vain sellaista asianosaisen kuulemistä, jonka tuomioistuin on erikseen määrännyt prosessuaalisena näyttönä väitettyjen tosiseikkojen toteen näyttämiseksi.

Päivitetty viimeksi: 16/09/2020

Tämän sivuston eri kieliversioita ylläpitävät Euroopan oikeudellisen verkoston kansalliset yhteysviranomaiset. Käännökset on tehty Euroopan komissiossa. Muutokset, joita jäsenvaltiot ovat saattaneet tehdä tekstin alkuperäisversioon, eivät välttämättä näy käännöksissä. Komissio tai Euroopan oikeudellinen verkosto eivät ole vastuussa tiedoista, joita esitetään tai joihin viitataan tällä sivustolla. Ks. oikeudellinen huomautus, josta löytyvät tästä sivustosta vastaavan jäsenvaltion tekijänoikeussäännöt.